

Motion

1984/85:2312

Karin Andersson m. fl.

Jämställdhet mellan kvinnor och män

Inledning

Jämställdhet är alla människors lika rätt till utveckling, utbildning och arbete efter sin läggning och sina förutsättningar utan avseende till kön. Varje människa måste ha möjlighet att ta till vara sina personliga resurser.

Ekonomisk självständighet är en förutsättning för jämställdhet. Det innebär att rätten till förvärvsarbete skall gälla såväl kvinnor som män.

Jämställdhet är också en jämnare fördelning mellan kvinnor och män i det demokratiska samhällsarbetet. Kvinnor och män har olika erfarenheter och därpå byggda värderingar. Deras olika erfarenheter och värderingar måste tas till var i samhällsarbetet.

Jämställdhet innebär också att kvinnor och män ska ha samma möjligheter och skyldigheter till omsorg och ansvar för barnen.

Jämställdhet är således en fråga om delat ansvar och lika villkor i hem, arbetsliv och samhälle. Arbetet för att förverkliga jämställdhet mellan kvinnor och män är därför en av de viktigaste samhällsuppgifterna.

Centerns grundsyn

Alla människors lika värde och rättigheter är utgångspunkten för centerns politiska arbete. Kraven på trygghet i en god livsmiljö för alla och ansvaret för kommande generationer samt strävan efter jämlikhet mellan grupper och individer skall bestämma inriktningen av det politiska handlandet.

Det decentraliserade samhället är en viktig förutsättning för att nå dessa mål. Det ger också bästa förutsättningen för jämställdhet mellan kvinnor och män, som är ett viktigt delmål i arbetet för jämlikhet mellan individer och grupper.

Centerns mål för jämställdhetsarbetet är alltså att utifrån denna grundsyn — alla människors lika värde och rättigheter — trygga kvinnors och mäns lika möjligheter till:

- utbildning och arbete
- omsorg om och ansvar för barnen
- inflytande i och ansvar för samhället.

Det decentraliserade samhället med närhet mellan arbete, bostäder och service och med beslutsfattandet nära människorna ger de bästa förutsättningarna för att uppnå dessa mål.

Tidigare åtgärder

Jämställdhetsarbetet vidareutvecklades under de två mandatperioderna 1979—1982. Det gäller såväl de organisatoriska formerna som den konkreta inriktningen. En rad åtgärder genomfördes som innebar att hinder för jämställdhet mellan kvinnor och män på olika områden undanröjdes, att möjligheterna för föräldrarna att förena föräldraskap och förvärvsarbete underlättades och att traditionella könsrollsmönster successivt förändrades genom opinionsbildning. Inte minst har olika åtgärder på skolans område betydelse i detta avseende.

Den organisatoriskt sett kanske viktigaste förändringen skedde den 1 juli 1980 då lagen om jämställdhet i arbetslivet trädde i kraft och som en följd därav myndigheten "jämställdhetsombudsmannen" och jämställdhetsnämnden inrättades.

En jämställdhetsberedning inrättades i regeringskansliet hösten 1980. Syftet var att ge jämställdhetsfrågorna en mer framskjuten plats i regeringsarbetet och att bevaka att regeringens riktlinjer för jämställdhetsarbetet följdes. Beredningen bestod av representanter från samtliga departement.

En jämställdhetsråd med företrädare för kvinnoorganisationerna inrättades också. Rådet var ett forum för utbyte av information och idéer.

I det följande tar vi upp några för jämställdhet mellan kvinnor och män viktiga samhällsområden och konkreta förslag med och utan anslutning till budgetpropositionen läggs.

Samhällsplanering för jämställdhet

Samhällsplaneringen måste som en av sina utgångspunkter ha att skapa förutsättningar för jämställdhet mellan kvinnor och män, och detta måste klart komma till uttryck i kommande byggnadslagstiftning.

Tidigare planering har motverkat jämställdhet. Utvecklingen har gått mot ökat avstånd mellan bostad och arbete också i tätorterna. Boendet har glesats ut och arbetsplatserna koncentrerats till särskilda områden. Det har lett till längre arbetsresor, sämre service i bostadsområdena och sämre boendegemenskap.

Boendeplaneringen måste utgå ifrån att både kvinnor och män skall ha möjlighet att förvärvsarbeta. Barnomsorg måste ordnas i anslutning till bostadsområdena. Den ökade flexibilitet i barnomsorgen som centern pläderar för är därvid nödvändig.

En väl fungerande kollektivtrafik måste finnas. I centerns partimotion om trafikpolitiken har detta understrukits.

Vid planering av nya och upprustning av äldre bostadsområden skall möjligheterna att integrera arbetsplatser, t. ex. småindustri, hantverks- och serviceverksamhet alltid utnyttjas. Barn och ungdomar får därmed natur-

liga kontakter med yrkeslivet och med vuxna i alla åldrar. Även utrymmen för fritidsaktiviteter skall finnas i bostadsområdena. Sådana, väl fungerande, lokalsamhällen ger de bästa förutsättningarna för jämställdhet, oavsett hur man i olika familjer fördelar sin tid mellan förvärvsarbete och familjeliv.

Samhällsplaneringen måste vidare, om jämställdhet skall uppnås, syfta till en balanserad utveckling inom landet som helhet, inom olika regioner och inom de enskilda kommunerna. En kraftfull regionalpolitik är därför ett viktigt medel för jämställdhet. Koncentrationen till storstadsområden måste motverkas och människor i alla delar av landet ges sysselsättningsmöjligheter, goda kommunikationer och tillfredsställande service.

I den nya plan- och bygglag som nu förbereds bör i lagtexten klart komma till uttryck att en av utgångspunkterna för samhällsplaneringen skall vara att skapa förutsättningar för jämställdhet.

Utbildning

All utbildning, såväl i förskola, grundskola och gymnasium som i högskola och vuxenutbildning spelar en nyckelroll när det gäller att förändra de traditionella könsrollsmönstren. Värderingarna om vad som är kvinnligt och manligt formas redan tidigt. Åtgärder i förskola och grundskola måste därför prioriteras. Därför är det nödvändigt att jämställdhetsfrågorna betonas i all lärarytbildning.

En hel del har hänt under de senaste åren. Skollagen föreskriver sedan januari 1980 skyldighet för kommuns skolstyrelse och för landstingsutbildningsnämnd att verka för jämställdhet mellan kvinnor och män. Likaså åläggs skolchef i en kommun i fråga om utbildningen innehåll att verka för jämställdhet mellan kvinnor och män.

I läroplanen för grundskolan, Lgr 80, som tillämpas fr. o. m. läsåret 1982/83 står inskrivet att skolans mål bl. a. är att verka för jämställdhet mellan kvinnor och män. Vidare bör enligt läroplanen lärostoffet grupperas så att jämställdhetsfrågor belyses i samverkan mellan flera ämnen. Dessutom bör det i grundskolans arbetsplan finnas en planering av frågor som är gemensamma för flera ämnen som t. ex. könsrollsfrågor. Teknik är obligatoriskt ämne för både pojkar och flickor, vilket är av stor betydelse när det gäller att stimulera flickor att i framtiden söka sig till tekniska yrken. Hemkunskapen som är gemensam för pojkar och flickor börjar redan på lågstadiet.

Vid utformningen av gymnasieskolan har man också uppmärksammat jämställdhetsaspekten. På den ekonomiska linjen har den timplan, som tillämpas fr. o. m. läsåret 1982/83, konstruerats så att pojk- och flickbetonade linjeval minskar betydligt. Sökande som väljer för sitt kön otraditionella linjer erhåller en halv extrapoäng.

I proposition 1981/82:15 om studie- och yrkesorientering framhölls att

de som sysslar med studie- och yrkesorientering inom skolan bör beredas tillfälle att praktisera i arbetslivet inom för resp. kön otraditionella arbetsområden. Vidare skall eleverna få tillfälle att pröva på verksamhetsområden som traditionellt väljs av andra könet, både inom undervisningen och i den praktiska arbetslivsorienteringen.

Riksdagen beslöt med anledning av propositionen om skolforskning och personalutveckling att jämställdhetsfrågorna skall ingå i fortbildningen för lokalt utvecklingsarbete i grundskolan. Däremot är könsrolls/jämställdhetsfrågorna ännu inte obligatoriska i lärarnas grundutbildning.

Visserligen ingår könsrollsfrågor i den centralt fastställda utbildningsplanen, men det är linjenämnderna vid de olika högskoleenheterna som har ansvaret för den närmare planeringen och genomförandet av utbildningen. På lokal nivå fastställs således innehåll samt de lärarresurser m. m. som skall avsättas för kursen.

En gjord undersökning visar också mycket riktigt att dessa frågor vid flertalet lärarhögskolor behandlades slentrianmässigt för att inte säga omedvetet.

Vi anser därför att könsrolls-/jämställdhetsfrågorna skall bli obligatoriska i all lärarutbildning och ges särskilda undervisningstimmar. I undervisningen bör ingå metoden för hur jämställdhetsfrågorna skall kunna integreras i alla ämnen.

Som framgår av ovanstående har skolan genom olika bestämmelser fått ett omfattande ansvar att driva jämställdhetsfrågorna. Hur dessa omsätts i verkligheten är emellertid svårt att få ett begrepp om. I budgetpropositionens utbildningsbilaga nämns överhuvudtaget inte jämställdhetsaspekten i något sammanhang. Riksdagen bör därför begära att regeringen uppdrar åt SÖ och UHÄ att göra en utvärdering av hur skolans mål om jämställdhet omsätts i praktisk handling i grundskolan och gymnasium och hur man i undervisningen vid de olika lärarhögskolorna tacklat jämställdhetsfrågorna.

Linje- och yrkesvalet är fortfarande starkt könsstraditionellt. Såväl SÖ som jämställdhetskommittén fick under våren 1982 i uppdrag, och särskilda medel, för kampanjer i syfte att påverka till ett mer otraditionellt linjeval. Jämställdhetskommittén fick också som speciellt uppdrag att genom en informationskampanj söka komma fram till användbara metoder för att påverka ungdomarna och framför allt flickorna att göra otraditionella yrkesval. Också nuvarande regering har anslagit medel för pilotprojekt i detta syfte.

Vissa förändringar har skett. Således var bland de behöriga förstahandssökandena till gymnasieskolans fyraåriga tekniska linje hösten 1982 16,1 % flickor, en ökning med nära 3 % sedan 1981. Ökningarna har fortsatt och höstterminen 1983 var andelen flickor på denna linje 20,2 %.

Enligt SÖ:s rapport om studieavbrott i gymnasieskolan avbryter både pojkar och flickor som väljer linjer dominerade av det andra könet oftare

sina studier än elever på linjer där könssammansättningen är jämn. Flickor på starkt pojkdominerade linjer gör fler avbrott än pojkar på flickdominerade. Det gäller framför allt de praktiskt inriktade tvååriga linjerna. Detta visar att de ungdomar som bryter mot det könstraditionella mönstret har större svårigheter än andra och att de kan behöva extra stöd i sitt val av lärare och skolläring.

Jämställdhetskommittén behandlade skolans yrkesvägledning i sitt betänkande Förvärvsarbete och föräldraskap. Kommittén föreslog att försöksverksamhet skulle bedrivas för att få fram förslag hur man genom en mer systematiskt bedriven yrkesvägledning genom skolans alla stadier skulle kunna bryta det traditionella yrkesvalet. Jämställdhetsministern avfärdade detta med att det inte behövs någon försöksverksamhet. Skolan och yrkesvägledningen har nämligen redan de uppgifter som kommittén ansåg skulle ingå i försöksverksamheten.

Vi tror tvärtom att en försöksverksamhet skulle kunna bidra till att finna nya vägar för arbetet inom ett av skolans svåraste områden, speciellt om man som kommittén föreslår förlägger försöksverksamheten till skolor där lärare och yrkesvägledare har grundläggande kunskaper och särskilt intresse för jämställdhetsfrågor. Vi föreslår alltså att den av kommittén föreslagna försöksverksamheten kommer till stånd.

SSA-råden har viktiga uppgifter när det gäller ungdomarnas yrkesval. Genom att de är partssammansatta har könssammansättningen kommit att bli mycket sned. Procentandelen kvinnor är mycket låg. Skolöverstyrelsen har i sina anvisningar och kommentarer framhållit att en jämn könsfördelning i SSA-rådet bör eftersträvas. Vi anser det angeläget att så bli fallet och vill att regeringen initierar tänkbara åtgärder i detta syfte.

I UHÄ:s handlingsprogram för jämställdhet inom högre utbildning och forskning sägs att UHÄ i samarbete med skolöverstyrelsen skall ge ut en handbok i könsrollfrågor för bl. a. grundutbildningen av lärare och annan högskoleutbildning. Beslutet om detta läromedel togs för sex år sedan, men ännu har inget hänt. Vi anser det angeläget att arbetet med att få fram en handbok för lärare i jämställdhetsfrågor omedelbart påbörjas av UHÄ.

Arbetsliv

Rätten till arbete är grundläggande för jämställdhet mellan kvinnor och män. Förvärvsarbete är inte bara en förutsättning för egen försörjning. Det har också ett egenvärde genom att det är en väg till sociala kontakter, gemenskap och till personlig utveckling.

De praktiska förvärvshinder som i dag finns måste undanröjas. Attityder och värderingar är också av betydelse när det gäller kvinnors och mäns lika möjligheter till arbete och utbildning. Ansvar för att förändra attityder på arbetsplatsen och arbeta bort fördomar ligger såväl hos den enskilde som hos arbetsgivaren och de fackliga organisationerna.

Arbetsmarknaden

Jämställdhet innebär bl. a. att kvinnor och män skall kunna förvärvsarbeta på lika villkor. De skall ha samma lönevillkor och möjligheter till utveckling och befordran i arbetet. Grundläggande för jämställdhet är också att kvinnor och män kan kombinera förvärvsarbetet med det praktiska arbetet och ansvaret för barnen. Det förtjänar dock att påpekas att de flesta har detta vårdansvar endast under en relativt kort period av livet.

Allt fler kvinnor förvärvsarbetar. Enligt budgetpropositionen fanns 1984 i oktober 81,4 % av kvinnorna i åldrarna 20—64 år i arbetskraften. Under åren 1976—82 kom nära 300 000 kvinnor i på arbetsmarknaden.

I början av 1970-talet hängde ökningen av antalet kvinnor i arbetskraften samman med högkonjunkturen och den därmed sammanhängande stora efterfrågan på arbetskraft. I slutet av 1970-talet har kvinnornas inmarsch på arbetsmarknaden fortsatt trots vikande konjunkturer. Ökningen har fortsatt också på 1980-talet om också i långsammare takt. Arbetslösheten är dock något högre för kvinnor än för män.

Nära hälften av alla sysselsatta kvinnor arbetar deltid. Kvinnornas arbetsmarknad är till stor del en annan än männens, de arbetar i stor utsträckning i vård, service- och kontorsyrken. Kvinnornas yrken är genomgående lägre betalda än männens, och ofta ger de också mindre möjligheter att påverka och fatta beslut i arbetsorganisationen.

Vi återkommer till dessa frågor när den aviserade propositionen om kvinnors ställning på arbetsmarknaden läggs.

Datapolitik

1980-talet kommer att innebära stora förändringar på arbetsmarknaden inom de flesta sektorer. Den offentliga sektorn som sugit upp en stor andel av den kvinnliga arbetskraften beräknas inte öka lika mycket i fortsättningen. Den snabbt tekniska utvecklingen, med bl. a. datorisering och robotar, tränger nu in på områden som industri, kontor, banker och handel och övertar manuella arbetsuppgifter. Det är viktigt att samhället har en beredskap för denna utveckling och att de anställda själva får delta i beslutsprocesserna på detta område. Datoriseringens inverkan på kvinnornas arbetsmarknad togs upp i propositionen (1981/82:123) om samordnad datapolitik. Dåvarande regering gav senare dataeffekturen i uppdrag att studera vilka effekter, såväl risker som fördelar, datoriseringen kan ha för kvinnor i arbetslivet och att lämna förslag till åtgärder för att möta utvecklingen.

Vidare skulle utredningen studera elektronikindustrin och undersöka hur rekryteringen av kvinnor dit kunde ökas. Utredningen skulle också belysa konsekvenserna av s. k. hemterminaler. Dataeffekturen har nu slutfört sitt arbete och redovisar klart vilka risker datautvecklingen kan

innebära om inte åtgärder vidtas för att motverka dem. Vi citerar ur betänkandet: "kvinnor, särskilt lågutbildade kvinnor med rutinbetonade arbetsuppgifter, riskerar att få bära en stor börda av den omställnings- och anpassningsprocess som den tekniska utvecklingen i kombination med den könsegregerade arbetsmarknaden kan ge upphov till under de kommande åren. Om kvinnor inte ges rimliga möjligheter att anpassa sin arbetsmarknadssituation efter de förutsättningar som en ny teknik skapar löper de risk att bli arbetslösa med allvarliga konsekvenser för såväl den enskilde som samhällsekonomin i stort. Vi bedömer situationen så pass allvarlig att den motiverar kraftfulla insatser från samhällets sida i syfte att underlätta denna omställnings- och anpassningsprocess."

Jämställdhetsministern aviserar att dess förslag om åtgärdsprogram kommer att behandlas i särskilda propositioner. Vi återkommer i det sammanhanget till frågan.

Arbetslöshetsförsäkring

Många saknar i dag ekonomiskt stöd vid arbetslöshet. Framför allt står många kvinnor utan det skydd som arbetslöshetsförsäkringen ger. Centern håller fast vid sin principiella inställning att en allmän arbetslöshetsförsäkring bör införas. I dagens ekonomiska läge avstår vi dock från att lägga fram förslag. Vi anser emellertid att en uppdatering bör göras av den tidigare utredningen i fråga så att bl. a. de ekonomiska konsekvenserna i dagens arbetsmarknadssituation blir belysta.

Regionalpolitik

Som tidigare nämnts är regionalpolitiken ett viktigt jämställdhetsinstrument. Skillnaderna i kvinnors förvärvsfrekvens mellan storstadsområden och glesbygder är stora.

Centerns kamp för regional balans, bl. a. genom en aktiv regionalpolitik, är ett viktigt led i jämställdhetsarbetet.

Det förtjänar nämnas att av totalt ca 6 300 nya arbeten som tillkom genom lokaliseringsspolitiskt stöd under budgetåren 1979/80 och 1981/82 gick närmare 2 700 till kvinnor.

Detta är bl. a. ett resultat av det villkor som ställs för att erhålla lokaliseringssstöd, nämligen att minst 40 % av de nytillkomna arbetsplatserna skall gå till underrepresenterat kön, vilket oftast är kvinnor.

Det händer tyvärr alltför ofta att företag beviljas dispens från detta villkor bl. a. med motiveringen att inga utbildade kvinnor finns att tillgå. Det måste vara ett ansvar för arbetsmarknadsmyndigheterna att genom utbildningsinsatser se till att det skälet inte kan åberopas.

De regionala utvecklingsfonderna kan göra mycket för att stimulera kvinnor till eget företagande och för att stödja dem som företagare. Allt fler

kvinnor har under det senaste året satsat på eget företagande. Vi tror det är viktigt att utvecklingsfonderna får ett särskilt i stadgarna fastlagt ansvar för detta och att de därigenom också får någon på fondernas kansli som har till uppgift att arbeta med dessa frågor. Av en enkät i Statens industri-verks tidskrift Sind-info framgår klart att de utvecklingsfonder som har en tjänsteman med särskilt ansvar för kvinnofrågorna också når bäst resultat.

Jämställdhetskommittén föreslog i sitt tidigare nämnda betänkande att lantbruksnämnder och skogsvårdsstyrelser bör åläggas att ägna ökad uppmärksamhet åt arbetstillfällen för kvinnor inom området. Kommittén avsåg både jord-, trädgårds- och skogsbruk och möjligheten att till sådana företag knyta annan verksamhet såsom naturvård, skogsvård och turism.

Vi tycker detta är ett viktigt förslag. I glesbygderna är det de areella näringarna som utgör grunden för arbetstillfällen. Vi vet också att den kvinnliga förvärvsfrekvensen är låg i glesbygderna.

Sjukpenning för deltidssarbete

Som tidigare nämnts är nära hälften av kvinnorna på arbetsmarknaden deltidssarbete mot 5 % av männen. Flertalet av kvinnorna väljer detta själva eller i samråd med familjen. Det kan finnas olika skäl till detta, den främsta orsaken tycks vara en önskan om mer tid för barn.

Från att tidigare ha varit starkt negativa till alla former av deltidssarbete tycks socialdemokraterna nu ha gjort en helomvändning och anslutit sig till den uppfattning som centern alltid haft att det skall vara möjligt för människor att variera sin arbetstid i förhållande till behov av tid för annat under loppet av en livscykel.

På förslag av dåvarande socialminister Rune Gustavsson genomfördes t. ex. från 1978 rätt till 6 timmars arbetsdag för småbarnsföräldrar. Socialdemokraternas "omvändelse" tycks dock ha kommit mer som ett resultat av den höga arbetslösheten än som en önskan att tillmötesgå människors önskemål.

Det är emellertid angeläget att deltidssarbete så långt detta är möjligt får samma sociala trygghet som heltidssarbete, i varje fall bör de inte diskrimineras i förhållande till dessa. Förbättringar i detta avseende har skett men fortfarande återstår en del orättvisor. Vi vill här särskilt ta upp en olöst fråga.

Av olika skäl — såväl med utgångspunkt från arbetstagarnas som arbetsgivarens önskemål — kan deltiden förläggas på olika sätt. Om arbetstiden förläggs t. ex. till varannan dag eller varannan vecka kan arbetstagaren i fråga komma att vid korttidssjukdom eller vid vård av sjukt barn endast kompenseras för 50 % av den berättigade sjukpenningen. Denna beräknas efter årslönen utslagen på alla dagar. Vi anser att deltidssarbete med ovan beskrivna arbetstider skall erhålla sjukpenning i förhållande till det reella inkomstbortfallet vid korttidssjukdom.

Studiestöd för tidigare hemarbetande kvinnor

Med den försämrade ekonomiska situationen för barnfamiljerna har även följt svårigheter för kvinnor att vidareutbilda sig. När studiemedlen dessutom minskar blir det inte självklart att en av föräldrarna kan studera. De som i de flesta fall har mest behov av utbildning är kvinnor och detta får som följd att kvinnors utbildningsbehov då ej kan tillgodoses.

Dessutom är många av dagens studerande ensamstående kvinnor med barn som lever i en ekonomiskt trängd situation med ensamfostraransvar. Dessa kvinnor har små möjligheter att arbeta vid sidan av studierna, barnen måste få sin del av deras tid. Det medför att deras ekonomi ej klaras med studiemedlen och många därför avbryter sina studier eller väljer kortare utbildningar än de önskade.

Många praktiska problem finns för dessa ensamstående kvinnor som hör samman med barnomsorgsmöjligheter och utformningen av barnomsorgstaxan.

Vuxenstudiestödets utformning, där ersättningsnivån för medlem i a-kassa är mellan 2 370—3990 kr. den 1 juli 1984 mot 1 170 kr. för en icke medlem i a-kassa, försämrar möjligheterna för hemarbetande att delta i vuxenutbildning. Detta förhållande ger stor ekonomisk ojämlikhet mellan kvinnor som valt arbete i hemmet och de som valt arbete utanför hemmet när de sedan önskar vidareutbilda sig för återinträde på arbetsmarknaden. Vi anser att detta är ett hinder för många kvinnor att få den vuxenutbildning de önskar och är berättigade till. Detta bör beaktas i det utredningsarbete som pågår i departementet.

Kvinnor i samhällsarbetet

Det är viktigt att kvinnor och män får samma möjligheter att delta i fackligt och politiskt arbete. Kvinnor och män har olika erfarenheter att utgå ifrån och bidra med i samhällsarbetet. Det är detta som gör det så angeläget att både kvinnor och män är representerade i beslutande församlingar.

En ökning av kvinnorepresentationen är därför nödvändig. En strävan bör vara att kvinnor och män är representerade i beslutande församlingar i förhållande till sin andel av valmanskåren. Den hör till de politiska partiernas ansvarsområde att arbeta i denna riktning. Så länge kvinnor och män inte har likvärdiga möjligheter att påverka de politiska besluten föreligger en allvarlig brist i vår demokrati.

Centerpartiet har sedan länge haft den högsta kvinnorepresentationen i riksdagen. För närvarande uppgår den till något mer än 32 %. Också i kommuner och landsting har centern en relativt sett hög kvinnorepresentation.

Att ett målmedvetet arbete från partiorganisationernas sida ger resultat

visar Stockholms kommunfullmäktige. De består nu av 48 % kvinnor och 52 % män.

Det politiska livets villkor försvårar kvinnors möjligheter att delta i samhällsarbetet. Främst är det småbarnsföräldrar som möter svårigheter att delta i det politiska arbetet. Småbarnsföräldrarnas erfarenhet kan dock inte undvaras när beslut skall fattas, varför olika former för att förbättra villkoren för politiskt arbete måste prövas. Sammanträden på tider som passar barnfamiljer, tidsbegränsade möten och möjligheter till barnpassning är grundläggande krav om kvinnor och män skall få samma möjligheter att delta i samhällsarbetet.

Detta är i första hand kommunala frågor. Kvinnoförbunden har en viktig roll när det gäller att stimulera och stödja kvinnor som är intresserade av politiskt arbete och skola dem för olika uppdrag. Det ekonomiska bidrag till kvinnoorganisationerna som förra regeringen genomförde bör ha stor betydelse för deras möjligheter att arbeta.

Kvinnor är fortfarande i mycket liten utsträckning representerade i styrelser för statliga företag eller myndigheter liksom i statliga kommittéer. Dåvarande regering började i juli 1981 att uppmana organisationer och myndigheter att föreslå två namn, en kvinna och en man, till uppdrag i statliga styrelser, kommittéer m. m. som tillsätts av regeringen, detta för att få möjlighet till en jämnare könsfördelning vid den slutliga utnämningen. Regeringen har nu gått ifrån denna praxis. Vi anser att denna praxis bör återupptas. Enligt den redovisning över antal kvinnor i statliga utredningar som numera införs i kommittéberättelsen har exempelvis andelen kvinnliga kommittéordförande sedan 1982 minskat med nära 1 % och utgör bara 10,7 % av samtliga. Också andelen sekreterare har minskat medan andelen ledamöter och sakkunniga ökat något. I detta avseende såväl som i många andra är det ett ihärdigt och uthålligt opinionsbildningsarbete som behövs, men också åtgärder av ovan nämnt slag. Denna har för övrigt med stor framgång prövats i Norge.

Våld och övergrepp mot kvinnor

Varje år dör 30—40 kvinnor i Sverige sedan de misshandlats i sina hem. Många andra, åtskilliga tusen, får allvarliga skador och tvingas leva under en omänsklig psykisk press.

Numera faller kvinnomisshandel under allmänt åtal. Det innebär att andra än kvinnan själv kan anmäla brottet. Personal inom sjukvården och socialtjänsten kommer alltid förr eller senare i kontakt med misshandlade kvinnor. Tyvärr saknas där då ofta kompetens för att möta problemet. I dag krävs ökade insatser för att ge kunskap och fortbildning om kvinno-misshandelns orsaker, psykiska konsekvenser och möjligheterna att ge hjälp så att personal vågar se problemen och vågar ta itu med dem.

Förekomsten av incest är i första hand övergrepp på flickor, och ett

sexuellt utnyttjande som leder till svåra psykiska problem, dels under uppväxtåren men även vid vuxen ålder. Här saknas också beredskap att möta problemet så att minsta skada uppstår.

I Eskilstuna har genom samarbete mellan socialtjänst, polis, sjukvård och skola ett arbetssätt att möta incestfallen vuxit fram. Det underlagsmaterial som håller på att framställas av socialstyrelsen ger också riktlinjer för att möta misstanken om sexuella övergrepp mot barn.

Utbildning är nödvändig av många personalgrupper som möter barn för att kunna spåra och våga ta tag i dessa känsliga frågor.

Kunskap om kvinno- och barnmisshandel och sexuella övergrepp mot barn borde vara en naturlig del i den utbildning som ges inom vårdyrken, polisskolan, lärarutbildning och socialtjänsten.

Korrekt informationsmaterial bör finnas aktuellt för att bidra till fortbildning för redan yrkesverksamma. Socialdepartementet har här ett ansvar att ta initiativ till konferenser för att skapa opinion och ge information.

Kvinnohus och kvinnojour som utformats efter lokala förutsättningar bedriver en värdefull verksamhet. Behovet av insatser av det slag dessa erbjuder har vuxit starkt de senaste åren. Denna verksamhet bedrivs mestadels som frivillig verksamhet och som ett komplement till socialtjänstens insatser. Tyvärr finns ej denna form av stöd till kvinnor som misshandlats eller utsatts för sexuella övergrepp som en skyldighet för kommunerna, vilket medför brist på åtgärder eller försenade insatser. Även den som begått våldshandlingen har behov av hjälp för att situationen skall kunna förändras.

1984 beslöt riksdagen att införa en ny paragraf i rättegångsbalken rörande sexualbrott där möjlighet öppnades för målsägande till personligt stöd under rättegång. Tyvärr gavs ej samtidigt möjlighet till juridiskt biträde som stöd för den som utsatts för sexualbrott. Justitieministern uppger nu att den frågan skall utredas vilket kan ses som ett instämmande i den frågan skall utredas vilket kan ses som ett instämmande i den uppfattning centern hade vid riksdagsbehandlingen. Vi anser att frågan inte behöver närmare utredas.

Vi föreslår därför att man nu beslutar om att målsägande vid anmälan av brottet och i anslutning till och i rättegången äger rätt till juridiskt biträde. Det bör ankomma på vederbörande utskott att utarbeta erforderlig lagtext som är anpassad till rättegångsbalkens 20 kap.

Kvinnors missbruk

Genom att överta mannens sätt att bruka alkohol utsätter sig kvinnor för betydligt större risk att drabbas av alkoholrelaterade sjukdomar. Inte minst bruket av vin har för många kvinnor inneburit ett missbruk som dolts för omvärlden. Svårigheter för kvinnor att söka hjälp för ett alkoholmiss-

bruk och oviljan att avslöja ett pågående missbruk har lett fram till att antalet kvinnor med alkoholproblem ökat dramatiskt. Särskilda informationsinsatser kan på sikt leda till ett annat alkoholbruk, men här krävs också attitydförändringar. Kvinnor måste medvetandegöras om alkoholens skadliga inverkan.

Bruket av lugnande läkemedel är högre hos kvinnor än hos män. Orsakerna kan bl. a. härledas till den osäkerhet och otrygghet som många kvinnor upplever i dag. Dubbla krav ställs på kvinnor, dels i arbetslivet, dels i hemmet, där mannen ofta inte är beredd att ta sin del av ansvaret. Kvinnor som ej etablerat sig i yrkeslivet när barnen växt upp kan också drabbas av ångest inför sin nya situation, då de inte längre så påtagligt behövs i hemmet. Detta kan leda till verklighetsflykt som resulterar i missbruk av alkohol och läkemedel. Utskrivning av lugnande preparat borde ej ske förrän man sökt lösa underliggande problem.

Jämlika villkor bör alltså skaas för att kvinnor ej skall utsättas för dessa påfrestningar som resulterar i vårdbehov. Samhället är ej utformat från kvinnliga värderingar i tillräcklig omfattning och detta drabbar nu kvinnor.

Jämställdhet i hemmet

Jämställdhet i hemmet och familjen är en av de viktigaste förutsättningarna för jämställdhet i arbetsliv och samhälle. Det är som tidigare sagts också en förutsättning för att komma till rätta med våld och missbruk.

Familjepolitiken måste som ett av sina mål ha att underlätta för föräldrarna att förena förvärsarbete med barn och familjeliv. Barnfamiljerna måste så långt möjligt kunna välja hur de vill fördela tiden mellan förvärsarbete och vård av barn på det sätt som bäst passar familjen. Det innebär att utbyggnaden av samhällets barnomsorg måste fortsätta. Det betyder också att arbetet med vård av små barn måste värderas oavsett var det utförs. Därför måste vårdnadsersättning utgå till familjer med små barn. Genom att göra denna arbetsersättning beskattad och ATP-grundande ger den också trygghet för framtiden.

Centern har i en partimotion närmare utvecklat sin syn på dessa för jämställdheten så viktiga frågor, och vi avstår från att här upprepa de aktuella kraven.

En undersökning från konsumentverket visar att kvinnor använder dubbelt så lång tid för hem och barn som män. Detta gäller samboende (25—44 år) med barn. Trots att kvinnorna förvärsarbetade 20 tim. i veckan mot männens 33 tim. blev kvinnornas veckoarbetstid 6 tim. längre i veckan än männens. Och då är männens arbete med bil och underhåll inräknat. Nästan ännu värre är att deras barn deltar väldigt lite i hemarbetet men flickorna gör det mer än pojkarna, 3 tim./vecka mot 2 tim. för pojkarna.

Också här är det traditionella mönster och grundläggande värderingar som måste ändras.

Männen och jämställdhetsarbetet

Inte minst viktigt är det att männen får del av informationen och inbjuds att delta i diskussioner. Männen har som klart framgår av ovanstående inte tagit sin del av ansvar och arbete i hemmet i takt med att kvinnorna ökat sin förvärvsinsats.

För männen innebär ökad jämställdhet tillgång till arbetsområden som traditionellt varit reserverade för det motsatta könet, ökade resurser för att klara vardagsbestyr och personlig grundservice, ökade möjligheter att bli delaktiga i glädjeämnen och problem med barnen, och en ökad möjlighet att tillsammans i familjen lösa alla uppkommande problem. Den traditionella mansrollen ger ofta dåligt utrymme för känslomässigt engagemang och känslöyttringar. Arbetslivets skiljande från hem och boendemiljö försvårar männens möjligheter att på traditionella domäner umgås med sina barn. Mot denna bakgrund är det nödvändigt att det fortsatta jämställdhetsarbetet också syftar till att i ökad utsträckning utveckla männens möjligheter till ansvar för vardagsbestyren, engagemang i hela familjelivet och möjlighet till känslomässig tillfredsställelse. För att detta skall kunna ske måste en lång rad tabuföreställningar brytas.

Jämställdhet innebär inte att man eliminerar varje arbetsfördelning i hemmet. En arbetsfördelning kan vara rationell i hemmet likväl som i arbetslivet. Men ofta är det så att gemenskapen i familjen ökar om man gör arbetsuppgifterna tillsammans. Och framför allt är det så att bra relationer inom familjen ofta underlättas om ingen är helt beroende av den andra i någon del av de vardagsbestyr som skall utföras.

Vi vill också understryka att en utveckling för männen i jämställdhetsavseende i många avseenden minskar deras sociala och ekonomiska sårbarhet. Fortfarande hamnar många män i socialt och ekonomiskt omöjliga situationer därför att de inte kan reda sig med de enklaste vardagsbestyr såsom matlagning, klädvård, städning osv. Dessa situationer uppstår vid skilsmässor och dödsfall då de blir ensamma men också för de män som inte finner någon partner att sammanbo med.

Den arbetsuppdelning man haft i en familj kommer också att prägla rollerna mellan makar efter pensionering. För många män innebär det att de egentligen inte har någon roll alls. Mot den bakgrunden ser många män fram mot sin pensionering med rädsla.

Männens mycket utsatta position på äldre dar understryks särskilt om de blir ensamma. Då kan ett hårt traditionsbundet liv hastigt omvandlas till social misär. Inte bara från jämställdhets- utan också jämlikhetssynpunkt är det nödvändigt se till att detta inte inträffar.

Informationen och opinionsbildningen i jämställdhetsfrågor bör ha som

utgångspunkt att både mäns och kvinnors hem- och yrkesroller måste ändras. Detta måste ske i alla sammanhang, i skolan och inte minst i det frivilliga studiearbetet. Här behövs stöd från en statlig institution på det sätt som vi föreslår nedan. Det är bra att jämställdhetsministern tillsatt en arbetsgrupp inom regeringskansliet för att diskutera frågan och deras hittills utkomna rapporter är intressanta. Men det räcker inte.

Opinionsbildning

De stora skillnaderna i kvinnors och mäns villkor består till stor del i traditionellt tänkande och fördomar.

Arbetet på att ändra attityder och bearbeta fördomar måste därför ständigt gå parallellt med allt annat jämställdhetsarbete. Här spelar naturligtvis arbetet inom folkrörelserna, politiska och fackliga organisationer och studieorganisationer avgörande roll. Men det är också viktigt att opinionsbildningen på detta område ges prioritet i samhällsorgan.

Jämställdhetskommittén och dess sekretariat gjorde här betydelsefulla insatser. I den omorganisation av jämställdhetsarbetet som regeringen genomfört och som inneburit att jämställdhetskommittén avvecklats och en del av dess uppgifter överförts till andra organ har tydligen opinionsbildningsarbetet helt fallit bort. Detta är djupt beklagligt. För närvarande bedrivs jämställdhetsarbetet i motvind och det är angeläget att den offentliga debatten i ämnet hålls vid liv. Men debatten har tystnat och ingen känner tydligen ansvar för att hålla den vid liv. Jämställdhetsministern och hennes jämställdhetssekretariat gör det inte, jämställdhetskommitténs sekretariat är borta och ingen annan har fått ett klart formulerat uppdrag att ha ansvar för detta område.

Kvinno- och andra organisationers möjligheter har också minskat genom att de inte har något organ som kan hjälpa till med fakta och statistik.

Det behövs en dokumentationscentral för alla som arbetar med jämställdhetsfrågor. Jämställdhetsombudsmannen har redan informationsuppgifter, bl. a. att ge ut Nya jämsides. Vi föreslår att regeringen ger jämställdhetsombudsmannen i uppdrag att svara för information, opinionsbildning och dokumentation på hela jämställdhetsområdet och att hon får den personal som är nödvändig inom ramen för departementets samlade resurser för jämställdhetsarbetet.

Jämställdhetsombudsmannen m. m.

I budgetpropositionen har anslaget till jämställdhetsombudsmannen beräknats efter det s. k. huvudalternativet. Det innebär att anslaget drabats av en tvåprocentig nedskärning.

För en ny myndighet som håller på att bygga upp sin verksamhet och som i ingångsskedet har en mycket begränsad personal innebär en tvåpro-

centig nedskärning väsentligt sämre förutsättningar att bedriva verksamheten. Vi anser att jämställdhetsombudsmannens verksamhet är viktig och anser att någon nedskärning av anslaget i enlighet med huvudalternativet inte bör ske. Højningen av anslaget kan t. ex. ske genom en överföring av medel från Anslaget under A 2.

Med stöd av vad som anförts i motionen hemställer vi

1. att riksdagen beslutar uttala sig för att en uppdatering görs av utredningen om allmän arbetslöshetsförsäkring så att de ekonomiska konsekvenserna av förslaget i dagens arbetsmarknadssituation blir belysta,
2. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen sagts om utbildningsinsatser för kvinnor i samband med regionalpolitiska åtgärder,
3. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförts om kvinnorepresentation i statliga styrelser och kommittéer,
4. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförts om männen och jämställdhetsarbetet,
5. att riksdagen begär att regeringen ger jämställdhetsombudsmannen i uppdrag att svara för information, opinionsbildning och dokumentation på hela jämställdhetsområdet och att hon får den personal som är nödvändig inom ramen för departementets samlade resurser för jämställdhetsarbete,
6. att riksdagen beslutar bemyndiga regeringen att överföra medel till anslaget under A 6. Jämställdhetsombudsmannen m. m.

Stockholm den 24 januari 1985

KARIN ANDERSSON (c)

ARNE FRANSSON (c)

TAGE SUNDKVIST (c)

GUNNEL JONÄNG (c)

GUNILLA ANDRÉ (c)

ROSA ÖSTH (c)

INGVAR KARLSSON (c)

i Bengtsfors

KARIN ISRAELSSON (c)

KERSTIN GÖTHEBERG (c)

P.-O. ERIKSSON (c)

INGER JOSEFSSON (c)

BÖRJE HÖRNLUND (c)